

V2 eller V3?

Om preverbal placering av adverbial i svenskan

Johan Brandtler och David Håkansson

En rad adverbial kan i svenska placeras före det finita verbet i huvudsatser, vilket rent linjärt ger upphov till en ledföljd där det finita verbet förskjuts till tredje position i satsen (t.ex. *hon bara skojade; han nästan grät av glädje*). Utgångspunkten för de resonemang som förs i denna artikel är att endast adverbial som har status som syntaktiska huvuden och inte som maximala projektioner kan förbindas med finita verb. Men även om syntaktisk status är avgörande för möjligheten till preverbal placering, kan den knappast vara orsaken eftersom adjungering inte är någon obligatorisk syntaktisk operation. Mot denna bakgrund lanseras hypotesen att preverbal placering av adverbial är strikt begränsad av det adverbiala uttryckets semantik: endast adverbial som uttrycker en motsättning mellan vad som hävdas och vad som presupponeras kan förbindas med det finita verbet.

Nyckelord: adverbial, ledföljd, syntax, semantik, modern svenska, V2-språk

1 Inledning¹

Trots att huvudregeln i modern svenska ger vid handen att det finita verbet står som andra satsled i deklarativa huvudsatser är det samtidigt välkänt att adverbial i vissa fall kan placeras före det finita verbet, vilket rent linjärt resulterar i en förskjutning av verbet till tredje position i satsen. Ett exempel på denna ledföljd, som vi fortsättningsvis kommer att kalla för *preverbal placering av adverbial*, återfinns i (1):

1. Denna artikel har skrivits inom ramen för projektet *Svensk negationssyntax*, finansierat av Riksbankens Jubileumsfond (P15-0709:1). Artikeln är i alla delar samförfattad. För synpunkter på en tidigare version av texten vill vi tacka Elisabet Engdahl såväl som tre anonyma referenter.

- (1) Han {*bara/nästan/så gott som/mer eller mindre/praktiskt taget*} grät när han fick se dem.

I denna artikel kommer vi att diskutera de syntaktiska, semantiska och informationsstrukturella förutsättningarna för preverbal placering av adverbial i svenskan.² Vår föreslagna analys bygger på ett nära samspel mellan syntax och semantik. I avsnitt 3 visar vi att preverbal placering endast är syntaktiskt möjlig med adverbial som är syntaktiska huvuden (X^0): adverbialet måste adjungeras till det finita verbet i [C^0]. Ett stöd för detta antagande är att de adverbial som är mest naturliga i preverbal position inte kan förekomma ensamma i fundamentet. Adverbial som *kan* förekomma ensamma i fundamentet – såsom *faktiskt, ändå, sällan, inte* etc. – kan däremot inte förekomma i preverbal position: som maximala fraser kan de inte adjungeras till ett syntaktiskt huvud. Denna komplementära distribution av adverbial, som har sin grund i en skarp syntaktisk distinktion mellan huvud och fras, har såvitt vi vet inte diskuterats tidigare i litteraturen.

Men även om syntaktisk status är avgörande för möjligheten till preverbal placering, kan den knappast vara orsaken till den aktuella ledföljden – i synnerhet som adjungering inte är någon obligatorisk syntaktisk operation. Vi diskuterar därför i avsnitt 4 adverbialens semantik och argumenterar för att de adverbial som kan placeras preverbalt alla förutsätter en motsättning mellan ett hävdad och ett presupponerat sakförhållande. För att ett yttrande som (1) ovan ska kunna tolkas som sant måste följande två propositioner gälla: i) *han var nära att gråta* (hävdad proposition) och ii) *han grät inte* (presupponerad proposition). Adverbial som saknar denna inneboende motsättning mellan vad som hävdas och presupponeras kan inte placeras preverbalt i svenska, även om de uppfyller det strukturella villkoret att vara syntaktiska huvuden.

I tidigare forskning har preverbal placering av adverbial ofta setts som ett medel för att fokusera verbet eller verbfrasen vilket framgår av den kortfattade genomgång av tidigare studier som vi ger i avsnitt 2. Vi ifrågasätter inte att förväntningsadverbial kan användas i denna funktion, men vi menar att det inte är

2. Vi kommer i denna artikel inte att diskutera (adverb använda som) diskurspartiklar, såsom *typ* och *liksom* trots att de också kan uppträda i preverbal position. Det är långt ifrån fastställt vilken syntaktisk status diskurspartiklar har, och i vilken mån de bidrar till satsens semantiska tolkning (se t.ex. Svensson 2009 och Lindström 2008). Det finns alltså skäl att tro att placeringen av diskurspartiklar åtminstone delvis skiljer sig från placeringen av adverbial såväl syntaktiskt som semantiskt. Inte heller kommer vi att diskutera preverbal placering av *kanske*; för en ingående diskussion av *kanske*, se Andréasson 2002.

fokus i sig som möjliggör den preverbala placeringen, utan adverbialens syntaktiska och semantiska egenskaper.

2 Bakgrund

Med tanke på att verbets position i satsen är ett så iögonenfallande drag i svenskans grammatik är det naturligt att avvikelser från huvudregeln om verbets andraplacering har kommit att uppmärksammas i den grammatiska litteraturen. SAG (IV: 14) noterar att preverbal placering av adverbial inte är möjlig med vilka adverbial som helst, utan endast med ”vissa adverbial som anger approximativ grad eller fokusering” såsom *bara, nästan, så gott som, liksom, mer eller mindre, praktiskt taget* och *formligen*.

I sin studie av verbets placering i de nordiska fornspråken lyfter Larsson (1931) fram prosodiska orsaker till ledföljden i satser som (2):³

- (2) a. Skeppet *formligen* slungades mot klipporna.
 b. Hon *nästan* skrek av ilska.
 c. Hon *rent av* strålade av ungdom och skönhet.
 (Larsson 1931: 56)

I satser med preverbalt placerade adverbial är, enligt Larsson (1931: 56), verbet satsens ”ur innehållssynpunkt mest vägande ord och därför starkt betonat”. Preverbal placering av adverbial diskuteras även av Wijk-Andersson (1991) i hennes studie av *bara* och dess ekvivalenter i svenskan. Precis som Larsson ser Wijk-Andersson informationsstrukturella orsaker till verbplaceringen. Wijk-Andersson vänder sig dock mot Larssons tolkning av enbart det finita verbet som fokuserat, och lyfter istället fram att hela verbfrasen fokuseras genom denna ledföljd. Enligt Wijk-Andersson är preverbal placering av adverbial ibland nödvändigt för att inkludera även det finita verbet i satsens fokus. När adverbial placeras i en position efter det finita verbet kan dess räckvidd nämligen misstolkas. Jämför skillnaden i betydelse mellan (3a) och (3b) – enbart objektet *choklad* är enligt Wijk-Anderssons i fokus i den senare satsen:

- (3) a. Hon *bara* äter choklad. (’Hon gör inget annat än att äta choklad.’)
 b. Hon äter *bara* choklad. (’Hon äter inget annat än choklad.’)

3. Larsson (1931) visar också att preverbal placering av adverbial ingalunda är nytt fenomen i svenskan, utan förekommer redan i fornspråket:

(i) jak saa thæt sagdhe hon, ok jak *swa som* hisnadhe.

Skillnaderna mellan Larssons (1931) och Wijk-Anderssons (1991) analyser ska dock inte överdrivas. Yttrandets fokus måste inte vara identiskt med satsens prosodiska huvudtryck. Ett ord kan alltså vara betonat och därvid framstå som yttrandets innehållsmässigt mest vägande ord, även om fokusdomänen (dvs. den hävdade del av yttrandet som talaren vill framhäva för lyssnaren) är mer omfattande. Engdahl (1998) har visat hur fokusdomänen kan variera i huvudsatser med preverbal placering av adverbial, och några av hennes exempel återges i (4).⁴

- (4) a. Lisa bara [LÄSTE]_F tidningen. [Hon köpte den inte.]
 b. Lisa [bara läste TIDNINGEN.]_F [Hon lagade inte middagen.]

I (4a) sammanfaller fokusdomänen med satsens prosodiska huvudtryck, medan så inte är fallet i (4b) där fokusdomänen är större och omfattar hela verbfrasen. Preverbal placering av adverbial förutsätter alltså inte att det finita verbet uppbär satsens prosodiska huvudtryck. Det finns dock ett visst samband mellan betoning och möjlighet till preverbal placering av adverbial.⁵ Finita verb som inte *kan* bära huvudtryck kan nämligen inte heller förbindas med preverbala adverbial. Kopulaverbet *vara* är alltså uteslutet, precis som hjälpverbet *ha* (jfr Engdahl 1998):

- (5) a. *Lisa *bara* är 17 år.
 b. ??Lisa *bara* har lånat boken.
 (Engdahl 1998)

Av ovanstående diskussion framgår tydligt att preverbal placering av adverbial kan ha informationsstrukturella effekter. Samtidigt pekar en rad faktorer på att det inte kan vara informationsstrukturen i sig som motiverar adverbialets placering.

För det första kan adverbial placeras preverbalt även om hela satsen utgör yttrandets fokusdomän. Placeringen av adverbialet synliggör med andra ord inte fokusdomänens omfattning, vilket framgår av exemplet i (6) där hela satsen utgör yttrandets informationsstrukturella fokus:

- (6) [- Skedde det något speciellt?] – Nej, [vi bara DANSADE.]_F
 (Engdahl 1998)

4. Satsens fokusdomän markeras med_F medan KAPITÄLER markerar betoning.

5. Detta gäller för övrigt inte bara finita verb. Se vidare Sigurd (1986).

För det andra är det bara en begränsad grupp av fokuserande satsadverbial som kan uppträda i preverbal position. Som illustreras i (7) kan fokuserande adverbial som *bara* och *endast* placeras preverbalt, men däremot knappast fokuserande adverbial som *särskilt* och *bl.a.* En sådan restriktion är oväntad om fokus hade varit avgörande för den preverbala placeringen:

- (7) a. Min dotter {*bara/endast/t.o.m./inte ens*} rörde vid lejonet.
 b. *Min dotter {*särskilt/bl.a.*} rörde vid lejonet.
 (SAG IV: 155)

Slutligen är inte alla adverbial som förekommer preverbalt fokuserande. Även andra adverbiella uttryck (t.ex. *nästan*, *formligen* och *bokstavligen*) kan förekomma framför det finita verbet, vilket också diskuteras i SAG (IV: 154 f.). Detta är naturligtvis förvånande om preverbal placering av adverbial skulle ha motiverats av en särskild informationsstrukturell funktion.

Sammanfattningsvis kan vi alltså konstatera att preverbal placering av adverbial i tidigare litteratur främst setts som ett medel för att synliggöra fokus. Vi ifrågasätter naturligtvis inte att preverbal placering av adverbial kan ha en sådan informationsstrukturell effekt, men vi menar att ledföljden knappast kan motiveras av behovet att synliggöra ett fokusförhållande. Utifrån vår diskussion i detta avsnitt är det tvärtom tydligt att preverbal placering av adverbial kan förekomma oberoende av hur satsens fokusdomän avgränsas. Vidare står det klart att i) inte alla fokuserande adverbial kan stå i preverbal position, och ii) inte alla adverbial som förekommer i preverbal position är fokuserande. På det hela taget framstår det alltså mindre troligt att preverbal placering av adverbial är pragmatiskt begränsad. I de följande avsnitten ska vi därför diskutera preverbal placering av adverbial utifrån ett syntaktiskt och semantiskt perspektiv.

3 Syntaktiska förutsättningar

Som vi nämnde inledningsvis ger preverbalt placerade adverbial upphov till en ledföljd där det finita verbet – rent linjärt – förskjuts till en tredje position i satsen. En central fråga är naturligtvis hur denna förskjutning ska analyseras i mer formella syntaktiska termer. Inom tysk lingvistik har frågan rönt en del uppmärksamhet. För att undvika brott mot V2-regeln, som gäller i tyska i lika hög utsträckning som i svenska, skulle ett adverbial som *nur* 'bara' i en sats som (8a) kunna analyseras som adjungerat till en fokuserad DP, som i (8b). Bühning & Hartmann (2001) argumenterar dock utförligt mot en sådan analys och menar

istället att V3-ledföljd faktiskt är en syntaktisk möjlighet i tyskan. Närmare bestämt utgår de från att de tyska motsvarigheterna till några av de adverbial som vi diskuterar – alltså bl.a. *nur* – är maximala projektioner som adjungeras till verbets maximala projektion CP så som illustreras i analysen i (8c):

- (8) a. Nur HANS war betrunken.
'Bara HANS var berusad.'
- b. [CP [DP Adv DP_F] C ...]]
- c. [CP Adv [CP DP_F C ...]]

Det finns dock skäl att anta att den analys som Bühning & Hartmann (2001) förespråkar för tyskan inte gäller för svenskan. Först och främst predicerar nämligen deras analys att dessa adverbial inte ska kunna placeras preverbalt eftersom [C⁰] inte är en maximal projektion. Denna prediktion är korrekt för tyskans del, men gäller ju inte för svenskan; se (9):

- (9) a. *Peter nur KÜSST_{E_F} Maria.
(Bühning & Hartmann 2001: 241)
- b. Peter bara KYSS_{T_{E_F}} Maria.

Vidare förutsäger Bühning & Hartmanns analys att adverbial inte ska kunna adjungeras till t.ex. nominalfraser eftersom dessa inte är verbala projektioner. Sekvenser med adverbial och nominalfraser borde därmed inte kunna uppträda inuti t.ex. prepositionsfraser. Även denna förutsägelse är korrekt för tyskan, men stämmer inte för svenskan. Jfr de tyska exemplen i (10) med de svenska i (11):

- (10) a. *[_{PP} mit nur Hans]
med bara Hans
- b. *[_{PP} gegen sogar den Präsidenten]
mot även presidenten
(Bühning & Hartmann 2001: 232)
- (11) a. Planen gled över landningsbanan [_{PP} på bara ett hjul].
- b. Men Lennart Johanssons imponerande figur har gjort ett starkt intryck [_{PP} på även amerikanerna].

Sammanfattningsvis finns det alltså goda skäl för att anta att Bühning & Hartmanns (2001) V3-analys inte utan vidare kan tillämpas på svenskan. Tvärtom menar vi att just den grupp adverbial som kan förekomma preverbalt i svenska

inte är maximala projektioner (XP) utan syntaktiska huvuden (X^0). Ett starkt argument för detta antagande är att de adverbial som kan placeras preverbalt inte – eller endast högst marginellt – kan förekomma ensamma i en XP-position som [Spec, CP]; se (12).⁶

- (12) a. ??{*Nästan/Rent av/Praktiskt taget*} ville han gråta.
 b. ??{*Formligen/Bokstavligen*} flög han över rummet.
 c. **Bara* gråter han.

Den onaturliga fundamentsplaceringen i (12) vore svårbegriplig om adverbialen utgjorde självständiga, maximala projektioner, men följer naturligt av vårt antagande att de är syntaktiska huvuden. Vi antar följaktligen att adverbial i preverbal position har adjungerats till det finita verbet i [C^0] såsom illustreras i (13).

- (13) a. Han nästan grät av glädje.
 b. [_{CP} Han [_{C⁰} nästan grät] [_{IP}...]]

Enligt vår analys bryter satser som (13a) inte mot svenskans V2-restriktion, trots att de rent linjärt ser ut att göra det. Vår analys predicerar naturligtvis att dessa adverbial ska kunna adjungeras till alla slags syntaktiska huvuden, dvs. inte bara till det finita verbet. Denna prediktion ser ut att stämma: samma adverbial hittar vi adjungerade till adjektivhuvud eller adverbhuvud inom såväl prepositionsfraser (ex. *i nästan hela sitt liv*) som nominalfraser (ex. *bokstavligen hela klassen*).

I kontrast till denna grupp adverbial står de adverbial som ensamma kan förekomma i [Spec,CP] – såsom *faktiskt*, *inte*, *sällan* och *ändå* – men som inte kan placeras preverbalt. Jmf. (a)- och (b)-exemplen i (14)–(17) nedan.

- (14) a. *Faktiskt* kan man säga att det har misslyckats i sin uppgift.
 b. *Man *faktiskt* kan säga att de har misslyckats i sin uppgift.
 (15) a. *Inte* blir det mycket tid över för kaffedrickande.
 *Det *inte* blir mycket tid över för kaffedrickande.

6. Våra grammatikalitetsbedömningar stöds av det faktum att sökningar på de aktuella adverbialen följda av finita verb och subjekt endast genererar en handfull exempel i Språkbankens tidningsmaterial (Borin et al. 2012). Motsvarande gäller inte för sökningar med *faktiskt*, *inte*, *sällan*, *ändå* och *emellertid*.

- (16) a. *Sällan* möter man en så helhjärtad idealist som Nils-Erik.
 b. *Man *sällan* möter en så helhjärtad idealist som Nils-Erik.
- (17) a. *Ändå* vill Myrvang lämna dörren på glänt för svenskarna.
 b. *Myrvang *ändå* vill lämna dörren på glänt för svenskarna.

Möjligheten att placera dessa adverbial i en XP-position som [Spec,CP] ger o-tvetydigt vid handen att de är maximala projektioner. De ogrammatiska (b)-exemplen i (14)–(17) uppvisar linjär såväl som strukturell V3-ledföljd, eftersom fraser inte kan adjungeras till huvuden (Platzack 1998: 45 f.).

Utifrån observationerna i (12)–(17) ovan, som såvitt vi vet inte har uppmärksammats tidigare, drar vi alltså en skarp skiljelinje mellan adverbial som är syntaktiska huvuden och adverbial som är maximala projektioner. Endast de förstnämnda kan förekomma preverbalt i svenska, nämligen när de adjungeras till det finita verbet i [C⁰]. Det måste dock framhållas att denna syntaktiska distinktion i sig inte är tillräcklig. Vissa adverbial uppfyller de syntaktiska förutsättningarna för preverbal placering, men förekommer ändå inte preverbalt. Som vi ser av (18) nedan är exempelvis adverbet *just* ett syntaktiskt huvud: det kan inte förekomma ensamt i fundamentet, men kan adjungeras till ett huvud inom en annan fras (18b). Trots det är preverbal placering av *just* omöjlig, vilket illustreras i (18c). På samma sätt fungerar *exakt* och *precis*.

- (18) a. *Just ville han gråta.
 b. Just nu är elektrikerna en efterfrågad yrkesgrupp.
 c. *Hon *just* svängde in på uppfarten.

Vi måste således konstatera att även om syntaktisk status är avgörande för *möjligheten* till preverbal placering, kan den knappast vara *orsaken*. Denna slutsats följer också med antagandet att adjungering inte är någon obligatorisk syntaktisk operation, utan måste motiveras av semantiska eller informationsstrukturella faktorer. Eftersom vi redan visat att informationsstruktur endast har indirekt koppling till möjligheten till preverbal placering, ska vi i följande avsnitt närmare diskutera semantiken hos de olika adverbial som kan placeras preverbalt i svenska.

4 Semantiska förutsättningar

I föregående två avsnitt har vi sett att varken informationsstruktur eller syntax kan ge en uttömmande förklaring till möjligheten till preverbal placering av ad-

verbial i svenska. I detta avsnitt kommer vi därför att analysera de semantiska egenskaper som utmärker de adverbial som kan placeras preverbalt i svenska.

Ett utmärkande drag för de adverbial som vi diskuterar i denna artikel är att de på olika sätt signalerar talarens förväntningar – de är *förväntningsadverbial* (jfr Sigurd 1986). Förväntningsadverbial relaterar den egna satsens sakförhållande till ett annat, förväntat, bakgrundsförhållande. Sigurd (1986) visar att det finns två typer av förväntningsadverbial: de som understryker att satsens sakförhållande sammanfaller med det förväntade bakgrundsförhållandet (t.ex. *just*), och de som framkallar en motsättning mellan de två förhållandena (t.ex. *bara*). Det är emellertid bara den sistnämnda gruppen som verkar kunna uppträda preverbalt, vilket vi såg redan i exempel (18) ovan. Skillnaden framgår tydligt av följande exempel:

- (19) *Hon {*precis/just/mycket riktigt*} åt upp maten.
 (20) Hon {*bara/till och med*} smakade på maten.

I den följande framställningen kommer vi att utgå från denna distinktion mellan olika typer av förväntningsadverbial, och argumentera för att preverbal placering endast är möjlig med adverbial som uttrycker en lexikaliserad motsättning mellan två sakförhållanden.

4.1 Två betydelsekomponenter

Vår diskussion om de svenska förväntningsadverbialen utgår från Horns (2011) analys av engelskans *almost*. Vi antar att svenskans *nästan* med synonymer (ex. *nära nog*, *praktiskt taget*, *så gott som* etc.) kan ges samma analys som deras engelska motsvarigheter. Horn (2011: 5) noterar att ett yttrande som (21) nedan (i någon mening) förpliktigar talaren att ta ansvar för sanningshalten av (21a) och (21b).

- (21) Sam *nästan* grät av glädje.
 a. Sam var nära att gråta. [proximativ komponent]
 b. Sam grät inte. [polär komponent]

Den proximativa komponenten i (21a) är den mest framträdande, eftersom det är den som hävdas. Men för att (21) ska vara sann måste även den polära komponenten vara sann: om (21b) är falsk – d.v.s. om Sam faktiskt grät – är yttrandet (21) som helhet också falskt, eller åtminstone gravt missvisande.⁷

7. Horn 2011 diskuterar även *barely*, som har motsvarande två betydelsekomponenter, med

Horns artikel fokuserar delvis på den semantiska/pragmatiska relationen mellan propositionen i den polära komponenten (21b) och yttrandet i sin helhet. Denna fråga går tillbaka till Sadock (1981), som presenterar fyra möjligheter:

- (i) den polära komponenten följer logiskt av yttrandet (eng. *entailment*): betydelsen av (21) är en kombination av (21a) och (21b): om (21b) är falsk, är (21) också falsk;
- (ii) den polära komponenten är en (semantisk) presupposition: (21) är varken sann eller falsk om (21b) är falsk;
- (iii) den polära komponenten är en (pragmatisk) presupposition, eller en konventionaliserad implikatur: (21) är i logisk mening sann, men icke-ändamålsenlig om (21a) är sann men (21b) är falsk;
- (iv) den polära komponenten är en konversationell implikatur: (21) är missvisande om (21a) är sann och (21b) falsk.

Vi antar i enlighet med Horn 2011 – men kontra Sadock 1981 – att den polära komponenten (21b) är en semantisk presupposition. Som framgår av (ii) ovan är en semantisk presupposition ett villkor för att yttrandet i sin helhet ska vara semantiskt definierat: om presuppositionen är falsk kan yttrandets sanningsvärde inte utvärderas.

Uttryck som *nästan* och dess synonymer frammanar alltså en motsättning mellan två sakförhållanden: ett hävdad och ett presupponerat. Denna motsättning kan enkelt illustreras genom bruket av konjunktionen *men* snarare än *och* om dessa två sakförhållanden uttryckligen synliggörs som propositioner:

(22) Han grät inte, {*men*/**och*} det var nära att han gjorde det.

Vi menar att den lexikaliserade motsättning som karaktäriserar *nästan* i själva verket är utmärkande för samtliga förväntningsadverbial som kan uppträda med preverbal placering i svenskan. Med andra ord antar vi att endast adverbial som uttrycker en motsättning mellan ett hävdad och ett presupponerat sakförhållande kan förbindas med det finita verbet i huvudsatser, förutsatt att de uppfyller det syntaktiska villkoret för adjungering (dvs. att de är syntaktiska huvuden). Innan

skillnaden att den proximativa komponenten är negerad, och den polära affirmativ. Den svenska motsvarigheten *knappt* kan ges samma analys. I svenska skiljer sig dock *nästan* och *knappt* syntaktiskt, eftersom den sistnämnda är en maximal projektion: *knappt* kan stå ensamt i fundamentet (ex. *Knappt hade han satt sig förrän ...*), men inte gärna kombineras med en definit nominalfras (ex. **Knappt Sven sa något*).

vi drar alltför långtgående slutsatser, bör vi dock se närmare på de adverbial, utöver *näst* och dess synonymer, som kan placeras preverbalt i svenska.

4.2 Preverbal placering som ledkontrast

Ser vi först till *bara* (eng. *only*) lyfter även Horn (2011) fram likheterna med *näst*. De två propositioner som tillsammans utgör betydelsen av *bara* illustreras nedan:⁸

- (23) Elin *bara* tramsar.
 a. Elin tramsar. [presupposition]⁹
 b. Elin gör **ingenting annat** än att tramsa. [assertion]

Ett adverbial som *bara* har ingen approximativ komponent, men dess betydelse utgörs, på samma sätt som *näst*, av två propositioner: en hävdad och en presupponerad. Den negativa propositionen (23b) hävdas och är därför mest framträdande.¹⁰ Motsättningen uppstår av att *bara* urskiljer något unikt från en större mängd (implicita eller explicita) alternativ. SAG (IV: 161) ger följande karakterisering (vår kursivering):

Grundbetydelsen hos ett fokuserande satsadverbial som *bara* är att framhäva ett satsled genom att hävda att propositionen gäller för *ingen annan referent* än den fokuserade referenten (...). Talaren förutsätter att det finns en viss mängd av referenter (i vilken referenten till det fokuserade ledet ingår) som propositionen skulle kunna gälla för och finner det värt att påpeka att *den inte gäller för någon annan referent* ur denna mängd än det fokuserade ledets referent.

Beroende på adverbiallets placering i satsen kan kontrasten avse referenten, handlingen eller händelsen som sådan:

- (24) a. *Bara* Elin tramsar. ('Ingen annan än Elin tramsar.')
- b. Elin *bara* tramsar. ('Elin gör ingenting annat än att tramsa.')

8. Se Rooth (1996: 276) för en formell definition av *only*.

9. Det råder ingen enighet i litteraturen kring huruvida (23a) är ett entailment, en presupposition eller en implikatur. Vi antar i enlighet med Rooth (1996) att det är en presupposition.

10. Det är långt ifrån omöjligt att förstärka yttranden med *bara* genom att uttryckligen formulera den hävdade delkomponenten.

Jag *bara* skojade, ingenting annat.

Bara Elin, och ingen annan, har nyckeln till kassaskåpet.

- c. Elin tramsar *bara*. ('Elin gör något så anspråkslöst som att tramsa.')

Notera att preverbalt placerat *bara* ofta ger upphov till tolkningen att det som betecknas av predikatet gäller i ovanligt hög grad, eller i förvånansvärt hög utsträckning. Ett postverbalt placerat *bara*, som i (24c), har istället ofta funktionen att tona ner det propositionella innehållet. Tendensen är dock inte absolut, eftersom (24b) kan ges samma tolkning som (24c), och (24c) samma tolkning som (24b) – särskilt om *bara* betonas.¹¹ Vi menar att preverbal placering av *bara* (och dess synonymer *blott* och *endast*) möjliggörs av dess lexikaliserade motsättning mellan ett affirmativt, presupponerat sakförhållande och ett negerat, hävdad sakförhållande, precis på samma sätt som för *näst*an och *knappt* (och deras synonymer).

Ser vi sedan till adverbiala uttryck som *till och med* (*t.o.m.*) och *rentav* frammanar dessa skalära presuppositioner: de kontrasterar ett sannolikt värde mot ett mindre sannolikt värde i förhållande till den aktuella kontexten. Denna motsättning kan ses som en inneboende betydelseaspekt av *t.o.m./rentav*.¹² I (25) uttrycker *t.o.m./rentav* att värdet *röra vid* ligger utanför den förväntade skalan över saker man normalt gör med lejon:

- (25) Min dotter *t.o.m./rentav* rörde vid lejonet.
 a. Min dotter rörde vid lejonet. [assertion]
 b. Att min dotter rörde vid lejonet var det minst sannolika [presupposition]

Återigen verkar det alltså vara en lexikaliserad motsättning mellan två sakförhållanden som möjliggör preverbal placering av *t.o.m./rentav*.

Låt oss så slutligen se närmare på *bokstavligen* och *formligen*. I sin prototypiska användning understryker dessa adverbiala uttryck att det propositionella innehållet överensstämmer maximalt med det betecknade sakförhållandet. När *bokstavligen* och *formligen* kombineras med en beskrivning som normalt inte kan tillskrivas referenten uppstår en semantisk motsättning. Denna motsättning verkar också vara nödvändig för att preverbal placering av *bokstavligen/formligen* ska vara möjlig: i de fall det inte föreligger någon motsättning

11. Detta kan troligtvis kopplas till den tendens som SAG (IV: 162) nämner: "Den grundläggande betydelsen 'inte annat än' glider pragmatiskt ofta över i innebörden 'inte mer än', 'så lite som', 'inte finare än', 'något så anspråkslöst och vardagligt som'."

12. För en formell definition av engelskans *even* som är tillämplig på svenskans *t.o.m.*, se Hsieh 2009: 65.

mellan beskrivningen och skeendet kan adverbialen inte heller placeras framför det finita verbet:

- (26) Han *formligen* kokade över av ilska.
 a. Predikatet *koka över* är maximalt beskrivande.
 b. Predikatet *koka över* kan inte tillskrivas människor.
- (27) Hon *bokstavligen* flög fram över rummet.
 a. Predikatet *flyga fram* är maximalt beskrivande.
 b. Predikatet *flyga fram* kan inte tillskrivas människor.

Distributionen och betydelsen av *formligen* och *bokstavligen* låter sig dock inte helt enkelt fångas i termer av en motsättning mellan vad som hävdas och presupponeras. Kommande studier får avgöra hur vår hypotes påverkas av dessa data.

Av vår föreslagna analys följer det naturligt att förväntningsadverbial som *just*, *precis* och *exakt* inte kan förekomma preverbalt, trots att de har de syntaktiska förutsättningarna för denna placering. Vi kan relativt enkelt visa att betydelsen av dessa uttryck *inte* utgörs av en motsättning mellan två betydelsekomponenter: de uttrycker istället att jämförelsemängden är identisk med det fokuserade ledets referent. Med andra ord föreligger ingen motsättning mellan det som hävdas och presupponeras (jfr Sigurd 1986):

- (28) Anna hittade *precis* rätt ämne för sin uppsats.
 a. Anna hittade rätt ämne för sin uppsats. [assertion]
 b. Ämnet är mer rätt än alla andra. [presupposition]

Sammanfattningsvis har vi i detta avsnitt visat att adverbial som kan förekomma preverbalt i svenska samtliga uttrycker en motsättning mellan två sakförhållanden, det ena hävdad och det andra presupponerat. Vi menar att det är just denna lexikaliserade betydelse som semantiskt sett möjliggör preverbal placering av adverbialen. Enligt vår analys motiveras alltså inte preverbal placering av fokus, även om placeringen naturligtvis kan användas för att fokusera predikatsledet.

5 Sammanfattning och diskussion

I denna artikel har vi diskuterat möjligheten till preverbal placering av adverbial i deklarativa huvudsatser i svenska. Vi har visat att en rad adverbial i svenska

– såsom *nästän*, *t.o.m.*, *bara*, och *bokstavligen* – kan placeras före det finita verbet i huvudsatser, vilket rent linjärt ger opphov till V3-ledföljd. Till skillnad från tidigare studier som har lyft fram informationsstrukturella orsaker till denna ledföljd har vi argumenterat för en analys som tar sin utgångspunkt i syntaktisk adjungering, begränsad av de adverbiala uttryckens semantik. Enligt vår analys regleras preverbal placering av två faktorer: adverbialets syntaktiska status (syntaktiskt huvud) och dess semantiska betydelse (lexikaliserad motsättning mellan två sakförhållanden). Såvida inte båda faktorerna uppfylls kan adverbialet inte förekomma preverbalt. Adverbial som *faktiskt*, *sällan* och *knappt* uppfyller det semantiska villkoret för preverbal placering (de uttrycker en lexikaliserad motsättning), men inte det syntaktiska: de är maximala projektioner, och kan därför inte adjungeras till det finita verbet i [C⁰]. Motsatt förhållande gäller för adverbial som *just*, *precis* och *exakt*: de har den syntaktiska förutsättningen för preverbal placering, men uppfyller inte det semantiska villkoret.

Vår studie av preverbalt placerade adverbial knyter an till en mer generell diskussion av satsens vänsterperiferi. I svenskan har [Spec, CP] en i huvudsak textbindande funktion (Molnár 2006). Det innebär att det i första hand är topikala satsled, som subjekt och innehållsadverbial, som placeras i denna position. Även andra typer av satsled kan dock förekomma i [Spec, CP], men det krävs då i regel någon form av kontrast för att spetsställning ska vara möjlig. Som vi har visat i en tidigare artikel (Brandtler & Håkansson 2014) verkar kravet på kontrast vara avgörande för huruvida ett negerande satsadverbial kan placeras ensamt i [Spec, CP]. De resonemang som vi har fört i denna artikel visar dock att kontrast inte bara har betydelse för innehållet i [Spec, CP] utan också är av relevans för möjligheten att förbinda ett förväntningsadverbial med det finita verbet i [C⁰].

Avslutningsvis vill vi så peka på det faktum att sådana adverbial som inte gärna placeras preverbalt faktiskt kan ha en mer naturlig placering före det finita verbet om de kombineras med ett syntaktiskt huvud. Se exempel (29) nedan med *sällan* och *inte*:

- (29) a. Hon *sällan bara* kramas.
 b. Min dotter *inte ens* tittade åt lejonet.
 c. Han *inte bara* utmanade den republikanska partieliten utan stöpte även om formen för hur en valkampanj bedrivs.

I den här artikeln har vi inte möjlighet att närmare utreda möjligheterna och begränsningarna för satsadverbial att samförekomma med preverbala förvänt-

ningsadverbial. Ovanstående exempel antyder dock att det finns större möjligheter till ledföljdsvariation i satsens vänsterperiferi än vad man normalt räknar med.

Litteratur

- Andréasson, Maia. 2002. Kanske – *en vilde i satsanalysschemat*. (MISS 41.) Göteborg: Institutionen för svenska språket.
- Borin, Lars, Markus Forsberg & Johan Roxendal. 2012. Korp – the corpus infrastructure of Språkbanken. I Calzolari, Nicoletta et al. (red.): *Proceedings of LREC 2012*. Istanbul: ELRA, 474–478.
- Brandtler, Johan & David Håkansson. 2014. Not on the Edge. The syntax and pragmatics of clause-initial negation in Swedish. *The Journal of Comparative Germanic Linguistics* 17(2), 97–128.
- Bühning, Daniel & Katharina Hartmann. 2001. The Syntax and Semantics of Focus-Sensitive Particles in German. *Natural Language & Linguistic Theory* 19(2), 229–281.
- Engdahl, Elisabet. 1998. Inte bara V2. Ms. Göteborg: Institutionen för lingvistik.
- Horn, Laurence R. 2011. *Almost forever*. I Etsuyo Yuasa, Tista Bagchi & Katharine Beals (red.): *Pragmatics and Autolexical Grammar. In honor of Jerry Sadock*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 3–21.
- Hsieh, I-Ta Chris. 2009. On NPI-licensing and the semantics of causal sentences. I *Proceedings of the 10th Symposium on Language and Logic*. Budapest: Research Institute for Linguistics, Hungarian Academy of Sciences, 63–72.
- Larsson, Carl. 1931. *Ordföljdsstudier över det finita verbet i de nordiska fornspråken*. Uppsala: Appelbergs.
- Lindström, Jan. 2008. *Tur och ordning: Introduktion till svensk samtalsgrammatik*. Stockholm: Norstedts Akademiska Förlag.
- Molnár, Valéria. 2006. On different kinds of contrast. I Valéria Molnár & Susanne Winkler (red.): *The Architecture of Focus*. Berlin: Mouton De Gruyter, 197–233.
- Platzack, Christer. 1998. *Svenskans inre grammatik — det minimalistiska programmet. En introduktion till modern generativ grammatik*. Lund: Studentlitteratur.
- Rooth, Mats. 1996. Focus. I Lappin, Shalom (red.): *The Handbook of Contemporary Semantic Theory*, 271–298. Oxford: Blackwell.

- Sadock, Jerrold. 1981. Almost. I Cole, Peter (red.): *Radical Pragmatics*. New York, NY: Academic Press, 257–271.
- Sigurd, Bengt. 1986. Om *bara* och andra förväntningsadverb. *Arkiv för nordisk filologi* 101, 184–193.
- Svensson, Gudrun. 2009. *Diskurspartiklar hos ungdomar i mångspråkiga miljöer i Malmö*. (Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 67.) Lund: Språk- och litteraturcentrum.
- Teleman, Ulf. 1967. Bisatser i talad svenska. I Gösta Holm (red.): *Svenskt tal-språk*. Stockholm: Almqvist & Wiksell, 160–203.
- Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson. 1999. *Svenska Akademiens grammatik* (= SAG). Stockholm: Norstedts
- Wijk-Andersson, Elsie. 1991. *Bara i fokus*. (Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 27.) Uppsala: Institutionen för nordiska språk.

Summary

Despite the strong V2-constraint of Swedish, a number of adverbials may occur to the immediate left of the matrix finite verb, which results in linear V3 word order (e.g., *han nästan grät av glädje* ‘He almost cried from joy’). In this article, we argue that this particular word order is structurally V2, as it results from adverbial adjunction to the finite verb in [C⁰]. We further show that adjunction is only possible with adverbials that are not in themselves maximal projections: other adverbials (such as *faktiskt* ‘actually’ and *just* ‘exactly’) yield ungrammatical V3-structures. Though the syntactic requirement must be met, it is not sufficient. Contrasting a number of adverbials, we show that adverbial placement is semantically restrained as well. The relevant adverbials all express a lexicalized contrast between the asserted and presupposed parts of the utterance. Adverbials that fail to meet either the syntactic or semantic criterion cannot occur to the immediate left of the finite verb in Swedish main clauses.

Johan Brandtler
Gents universitet
Blandijnberg 2
BE-9000 Gent, Belgien
johan.brandtler@ugent.be

David Håkansson
Uppsala universitet
Box 527
SE-751 20 Uppsala, Sverige
david.hakansson@nordiska.uu.se

Rødøyd og *bøyd*: Samdanning og perfektum partisipp har parallell semantikk

Janne Bondi Johannessen

Samdanning (et sammensatt substantiv med suffiks avledet til adjektiv) og perfektum partisipp har stort sett samme morfofonologiske realisering av sitt suffiks. Det gjør at det er naturlig å sammenligne disse konstruksjonene nøyere med tanke på andre likheter. Samdanning er lite studert og kartlagt i nordisk språkvitenskap, mens det finnes en del påstander i internasjonal litteratur om fenomenet. Artikkelen undersøker hvorvidt samdanning er marginalt eller produktivt og om det har komposisjonell semantikk. Empirien hentes fra korpus og ordbøker, og det vises at samdanning er både produktivt og komposisjonelt. De spesielle egenskapene til samdanning (spesielt at de må inngå i et uavhengelig eierforhold med en ujevnt eier) brukes til å støtte en analyse av samdanning og perfektum partisipp der de er resultatet av samme grammatiske prosess.

Nøkkelord: parasyntetisk sammensetning, samdanning, sammensatte ord, avledning, perfektum partisipp, detransivering, parallell semantikk, norsk, skandinavisk

1 Innledning¹

Parasyntetisk sammensetning er en spesiell type sammensetning der det er tre gjenkjennelige ledd, og hvor alle de tre må være til stede. Fjernes et av leddene, står man ikke igjen med en vanlig sammensetning eller avledning, men med noe som er ugrammatisk (Johannessen 2001, Melloni & Bisetto 2010). Det er illustrert med adjektivet *rødøyd* i (1).

1. Først og fremst vil jeg rette en stor takk til Patrick Grosz, Universitetet i Oslo, for et flott samarbeid i utviklingen av analysen i avsnitt 5.3. Jeg er også takknemlig for gode kommentarer fra gjesteredaktør Elisabet Engdahl og tre anonyme fagfeller, samt fra deltagerne på konferansen *Grammatik i Norden (Gramino)* 2016, Gøteborgs Universitet.

- (1) a. *rødøyd*
 b. *rød*_{ADJ} + *øye*_{SUBST} + *d*_{ADJ}
 c. **rødøye*, **øyd*

I (1b) illustreres de tre bestanddelene, mens i (1c) demonstreres det at ingen av de tre bestanddelene i (1b) kan unnværes; de utgjør en helhet. Samtidig er det kjent at samdaninger inneholder et klammeparadoks (Melloni & Bisetto 2010), se (2).

- (2) a. Semantisk: $[[rød + øye] d]$
 b. Morfologisk $[rød [øye + d]]$

Klammene skal forstås på denne måten: Det er etterleddet som bestemmer formen på suffikset (se del 4), slik at etterledd og suffiks dermed utgjør en morfologisk enhet, illustrert i (2b). Derimot er det knapt mulig å tolke den morfologiske enheten betydningsmessig sett. Sammenstillingen av forledd og etterledd er derimot fullt tolkbar, og utgjør dermed en semantisk enhet, som sammen utgjør stammen til avledningssuffikset, som i (2a).

Parasyntetisk sammensetning vil bli omtalt som samdaning i denne artikkelen, selv om det også finnes andre eksempler på samdaning enn dem som inneholder adjektiv+substantiv+avledningssuffiks, som *dobbeltdekker* og *dyneløfter*. Slike samdaninger er syntetiske, ikke parasyntetiske, siden suffikset kan forekomme med et umodifisert substantiv. Jeg skal konsentrere meg om den førstnevnte typen her. Der er det nemlig slik at avledningssuffiksets morfofonologiske variasjon har svært mye til felles med suffikset i perfektum partisipp, som *bøyd*. Det er nærliggende å tenke at dette sammenfallet ikke er tilfeldig, og artikkelen tar mål av seg til å søke en forklaring på det.

Artikkelen tar først og fremst for seg norsk, men vi skal se kort på hva som sies om samdaning i referansegrammatikkene for norsk, svensk og dansk, i del 2. I del 3 vil det vises at samdaning er både produktivt og semantisk komposisjonelt, motsatt av hva som har blitt sagt i litteraturen. Deretter, i del 4, blir suffiksets morfofonologiske realisering sammenlignet med perfektum partisipp-suffikset, hvor det påvises store likheter. Tidligere analyser har ingen forklaringskraft for de mange spesielle kravene som samdaning må oppfylle (uavhendelighet, spesielle ordklasser på for- og etterledd), og heller ikke når det gjelder å forene samdaning og perfektum partisipp. I del 5 foreslås en analyse basert på semantikken til de involverte ordene. At ordene må kunne tolkes relasjonelt er avgjørende, og det forklarer også en rekke av de andre egen-

skapene, inkludert likhetene mellom samdanning og perfektum partisipp. Artikkelen konkluderes i del 6.

2 Samdanning i skandinavisk

Her ser vi kort på hva litteraturen sier om fenomenet samdanning i skandinavisk. Det er ikke mye, for dette er et lite utforsket tema. Det vitner forøvrig også terminologien om: Hvert av språkene har sine egne ord for det, og gjerne flere alternativer.

I *Grammatik over det Danske Sprog* (Hansen & Heltoft 2011) kalles fenomenet samdannelse (Hansen & Heltoft 2011: 253–254), og beskrives som en avledet sammensetning, altså hvor stammen består av flere røtter. Videre understrekes det at forbindelsen av de to røttene ikke finnes utenfor avledningen. Grammatikken gir eksempler på flere mulige relasjoner. For oss er det de beskriver som *have*-relasjonen² relevant, den inkluderer en brokete forsamling samdanninger som *rødhåret, tykkhudet, flersidig, dobbeltdækker* og *korsnæb*, hvor de to første er den typen som diskuteres i denne artikkelen.³

Svenska Akademiens grammatik (SAG, Teleman et al. 1999 II: 183f.) betegner fenomenet som ordgruppeavledning eller avledet sammensetning, som beskrives som tillegg av avledningssuffiks til uttrykk som består av mer enn ett ord, for eksempel: *långhalsad, bredhöftad, brunögd, torrskodd*. En kort beskrivelse følger også: Samdanningene kan være et substantiv med attributt (*långhalsad, brunögd*), eller et verb med objekt eller adverbial (*gudfruktig, påhittig, lättfattlig*)

Norsk referansegrammatikk (NRG, Faarlund et al. 1997: 60) beskriver samdanning som to rotord og et avledningssuffiks (sammensetning og avledning samtidig), og gir ett eksempel: *tospråklig*. Ord som *tykkhudet* er ikke tatt med.⁴ Til tross for at fenomenet gis et navn, nedtoner Referansegrammatikken tanken om at det skal være et spesielt fenomen: “dette er avledning, ikke en spesiell

2. Hansen & Heltoft (1999: 1: §35.1) beskriver *have*-relasjonen slik: ”Forholdet mellom derivativet og stammeleddet svarer til en sætning med et verbum af typen *have/få* som verbal.”

3. I tillegg har den danske grammatikken inkludert disse relasjonene med eksempler: verbal+valensledd (*taksigelse, nobelpristager, dyneløfter*) og verbal+fritt adverbial (*grovæder, højtaler, selvhenter*).

4. I denne artikkelen studeres bare de samdanningene som har den spesielle morfologien med suffikset *-et/-a*. Det er en åpenbar forskjell mellom *tospråklig* og *tykkhudet*: *Tospråklig* er ikke en parasyntetisk, men en syntetisk, sammensetning, siden suffikset *-lig* kan settes på enkle substantiver uten at det blir ugrammatisk: *hjerterlig, kvinnelig, punktlig*. Undersøkelse av andre samdanninger får gjenslå til en annen gang.

type orddanning vsa. avledning og sammensetning.” (Faarlund et al. 1997: 60) I denne artikkelen skal vi se at de samdaningene vi er interessert i, faktisk er annerledes enn andre sammensetninger og avledninger.

I tillegg har Grov (2009) undersøkt samdaninger med tanke på uavhengelighet. Johannessen (2001) tar også opp en side ved fenomenet, nemlig den syntaktiske.

3 Samdanning – marginalt fenomen med ikke-komposisjonell semantikk?

3.1 Samdanning er produktivt

Når samdanning er såpass lite beskrevet og diskutert i litteraturen, kan man lure på om det kanskje er et ubetydelig fenomen. Melloni & Bisetto (2010) beskriver samdanning for flere språk, og sier: “Parasynthesis in compounding represents a marginal phenomenon in most Germanic and Romance languages. This blend of compounding and derivation, however, is a productive means for the formation of new lexemes in Slavic [...]” (Melloni & Bisetto 2010: 200). De kontrasterer altså marginalitet med produktivitet. En helt motsatt karakteristikk har undertegnede i en tidligere artikkel: “Denne typen er produktiv – nye ord lages stadig” (Johannessen 2001: 77). At en orddanningstype er marginal, behøver ikke bety at den ikke er produktiv for de stammene den gjelder for (se Bauer 2001: 193-4), men gitt Melloni & Bisettos utsagn er det verd å undersøke i hvilken grad samdanning faktisk er produktivt.

En liten undersøkelse av ordbøker og korpus viser at samdanning inneholder såpass mange eksempler at det ikke nytter å begynne å telle dem.⁵ I (3) vises noen få eksempler på samdaninger.

5. To typer empiriske ressurser er undersøkt. Den ene er ordbøker: *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka* på nettet (se referanselista bak). Disse har et praktisk søkegrensesnitt spesielt for sammensatte ord, der man kan spesifisere med henblikk på ordklasse eller form. Man kan ikke søke direkte på samdaninger, siden det ikke er skilt mellom andreleddet og suffikset. Dermed blir det heller ikke praktisk mulig å telle treffene, siden de representerer mange forskjellige typer. Den andre ressursen er webkorpuset NoWaC (se referanselista), med 700 millioner ord. Her kan man ikke søke på sammensetningenes indre struktur, men til gjengjeld kan man få mange treff når man søker på en bestemt bokstavstreng som for- eller etterledd.

(3) Noen samdanninger i *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka*

<i>berr-mælt</i>	<i>brå-lynt</i>
<i>bar-føtt</i>	<i>djup-gjengt</i>
<i>blank-øyd</i>	<i>ein-synt</i>
<i>blid-lynt</i>	<i>en-cellet</i>
<i>blid-mælt</i>	<i>fir-beint</i>
<i>bjug-føtt</i>	<i>flein-skallet</i>
<i>brei-kjefet</i>	<i>fram-synt</i>
<i>brei-kinnet</i>	<i>fä-mælt</i>
<i>brei-skuldret</i>	<i>osv.</i>

I (4) ser vi en rekke (ikke kvantifisert og ikke uttømmende) av etterleddene som forekommer i samdanninger i *Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka*. Vi ser at svært mange ulike substantiver inngår som etterledd.

(4) Noen etterledd på *-et* eller *-a* i samdanninger (*Bokmålsordboka* og *Nynorskordboka*)

<i>-aksla</i>	<i>-aldra</i>	<i>-arma</i>	<i>-auga</i>
<i>-barma</i>	<i>-barka</i>	<i>-beina</i>	<i>-blada</i>
<i>-bottna</i>	<i>-bremma</i>	<i>-bringa</i>	<i>-brysta</i>
<i>-buka</i>	<i>-cella</i>	<i>-egga</i>	<i>-erma</i>
<i>-farga</i>	<i>-fingra</i>	<i>-fibra</i>	<i>-felta</i>
<i>-finna</i>	<i>-folka</i>	<i>-forma</i>	<i>-fota</i>
<i>-greina</i>	<i>-halsa</i>	<i>-hjarta</i>	<i>-hjula</i>
<i>-horna</i>	<i>-huda</i>	<i>-hæla</i>	<i>-høgda</i>
<i>-håra</i>	<i>-kalibra</i>	<i>-kanta</i>	<i>-kinna</i>
<i>-kjaka</i>	<i>-kjefta</i>	<i>-kjønna</i>	<i>-knea</i>
<i>-korna</i>	<i>-lema</i>	<i>-lemma</i>	<i>-leppa</i>
<i>-lesta</i>	<i>-leta</i>	<i>-liva</i>	<i>-linja</i>
<i>-lugga</i>	<i>-løpa</i>	<i>-maga</i>	<i>-masta</i>
<i>-moska</i>	<i>-munna</i>	<i>-mønstra</i>	<i>-nakka</i>
<i>-nasa</i>	<i>-nebba</i>	<i>-nærva</i>	<i>-pigga</i>
<i>-panna</i>	<i>-rada</i>	<i>-rauva</i>	<i>-rumpa</i>
<i>-rygga</i>	<i>-røsta</i>	<i>-seila</i>	<i>-sida</i>
<i>-sifra</i>	<i>-sinna</i>	<i>-skafta</i>	<i>-skala</i>
<i>-skinna</i>	<i>-skjefta</i>	<i>-skjegga</i>	<i>-snuta</i>

<i>-spalta</i>	<i>-spora</i>	<i>-stamma</i>	<i>-streka</i>
<i>-strenga</i>	<i>-strofa</i>	<i>-sylindra</i>	<i>-tagga</i>
<i>-tanna</i>	<i>-vegga</i>	<i>-venga</i>	<i>-vinkla</i>
<i>-vomma</i>	<i>-ætta</i>	<i>-øra</i>	<i>-mælt</i>

Produktiviteten begrenses av at ikke alle ord kan innta plassen til annetleddet. For det første må det være substantiv, men det er også et semantisk krav til det: nemlig at det må inngå i et uavhengelig (inalienabelt) eierforhold (jf. Grov 2009). Substantivet må være noe som kan eies på en uavhengelig måte av eieren (som selv ikke er nevnt). Den som eier, kan være både animat (mennesker og dyr) og inanimat (planter, klesplagg, verktøy o.a.), og det eide hva som helst som er uavhengelig. I (5) vises noen substantiv som utgjør uavhengelig (inalienabel) eiendom til en eier som ikke er uttrykt i samdaningen.

(5)

Eier	Uavhengelig eiendom
Mennesker og dyr	<i>-aksla, -arma, -auga, -barma, -beina, -bringa, -brysta, -buka, -mælt, -skjegga, -røsta, -vomma, -ætta</i>
Fugler	<i>-venga</i>
Fisker	<i>-finna</i>
Organismer	<i>-cella</i>
Trær	<i>-barka, -greina</i>
Kniver	<i>-blada, -egga</i>
Pistoler	<i>-kalibra</i>
Kar	<i>-bottna</i>
Hatter	<i>-bremma</i>
Klær	<i>-farga, -fibra</i>
Tall	<i>-sifra</i>
Geometriske figurer	<i>-sida, -vinkla</i>
Motorer	<i>-sylindra</i>
osv.	

Vi ser at samdaningene avgrenses av to naturlige klasser: nemlig at etterleddet må være substantiv og at det må inngå i et uavhengelig eierforhold. Innenfor dette er det stor variasjon. I (5) vises det mange eksempler på ting (vist i substantivene) som den tenkte eieren ikke kan kvitte seg med, altså avhende. Klær må ha fibre, det er en del av det som er å være klær, pistoler må ha en bestemt

kaliber, trær må ha en type bark. Dersom de ikke har fiber, kaliber eller bark, så er de ikke klær, pistol eller trær.

At samdanning er produktivt, vises også av at flere samdanninger har ganske moderne etterledd, for eksempel *–sylindra*, *–cella* og *–kalibra*.

Hvor viktig kravet om uavhengelighet til en uevnt eier er, kan vi se eksempler på i de helt utolkbare eksemplene i (6), se også del 5.1:

(6)

- a. * en rødvognet jente (om en jente som har en rød vogn)
- b. * en hvitstolet husmor (om en husmor som har hvite stoler)
- c. * en storkoppet tedrikker (om en tedrikker som har store kopper)

Substantivene i (6) skal på samme måte som substantivene i (3)–(5) være eiendommen til en passende, tenkt eier. Vi kan imidlertid ikke føre samme argumentasjon her som vi gjorde for eksemplene i (5). Man kan godt være jente uten å eie en vogn, man kan være husmor uten å eie stoler, og man kan være tedrikker uten å eie kopper. En vogn er ikke en del av det som er å være jente, stoler er ikke definerende for hva det er å være husmor, og kopper er ikke en del av hva det er å være en tedrikker. At uavhengelighet er et krav for samdanning, vises tydelig i (6), der de forsøksvise samdanningene i nomenfrasene rett og slett ikke kan tolkes av vanlige språkbrukere.

Produktiviteten kan vises på en annen måte også. I (7)–(8) ser vi noen av korpustreffene etter et søk på etterledd som *–beint* og *–kantet*.

(7) Samdanninger med etterleddet *–beint* (fra NoWaC-korpuset, Guevara 2010)

<i>barbeint</i>	<i>lettbeint</i>	<i>sårbeint</i>	<i>stivbeint</i>
<i>langbeint</i>	<i>venstrebeint</i>	<i>firbeint</i>	<i>høyrebeint</i>
<i>breibeint</i>	<i>tobeint</i>	<i>kortbeint</i>	<i>åttebeint</i>
<i>trebeint</i>	<i>kjappbeint</i>	<i>tungbeint</i>	
<i>lavbeint</i>	<i>jevnbeint</i>	<i>tibeint</i>	

(8) Samdanninger med etterleddet *–kantet* (fra NoWaC-korpuset)

<i>firkantet</i>	<i>gullkantet</i>	<i>åttekantet</i>	<i>sekskantet</i>
<i>skarpkantet</i>	<i>flerkantet</i>	<i>mangekantet</i>	
<i>smalkantet</i>	<i>tolvkantet</i>	<i>kjempegullkantet</i>	

Funnene i (7)–(8) viser at vanlige etterledd inngår i mange ulike samdanninger. De samme eksemplene viser også at det er ytterligere en begrensning på sam-danningene: Forleddet må være enten adjektiv eller tallord. Også dette er naturlig klasser. Innenfor hver klasse er det et mangfold av muligheter, illustrert her med eksempler fra ordbøker og korpus. Til tross for krav om at både forledd og etterledd må høre til visse semantiske klasser av ord, må samdaning likevel betraktes som produktivt, gitt mengden av eksempler på ulike etterledd, inkludert helt moderne ord.

3.2 Komposisjonell semantikk

Melloni & Bisetto antyder at samdaningene vanligvis ikke har en komposisjonell semantikk når de skriver om $[A+N]_N$: “[...] this pattern [...] is usually characterised by non-compositional semantics, in Slavic as well as in Romance and Germanic languages” (Melloni & Bisetto 2010: 209). Det er sant at en del av samdaningene har overført betydning og dermed er ikke-komposisjonelle, men det er like sant at det er mange som er komposisjonelle, mens noen er begge deler. Et typisk eksempel er *tykkhudet*, (9). *Bokmålsordboka*s definisjon angir begge typer betydning, (10).

(9) *Tykkhudet*

- a. Flodhesten er et kjempemessig, *tykkhudet* og nesten ubehåret dyr (Wikipedia)
- b. En politiker er en person som er så *tykkhudet* at vedkommende kan holde seg oppreist selv om han mangler ryggrad. (Finn Gustavsen)

(10) ”som har tykk hud; i overført betydning: som ikke er nærtakende, som tåler kritikk” (*Bokmålsordboka*)

Det er mange eksempler som viser etterleddet brukt i samdaninger som antagelig helst tolkes med konkret betydning snarere enn overført:

(11) Etterleddet *-hudet* brukt konkret (fra NoWaC-korpuset)

<i>tynnhudet</i>	<i>hvithudet</i>	<i>brunhudet</i>	<i>annerledeshudet</i>
<i>glatthudet</i>	<i>lyshudet</i>	<i>rødhudet</i>	<i>mørkhudet</i>

Av de åtte eksemplene i (11) er det bare to som står i *Bokmålsordboka: mørkudet* og *tynnhudet*. De har altså har en kjent ikke-komposisjonell betydning. At man lett kan lage nye eksempler, er et tegn på at samdanning som ordlagingsprosess er både produktiv og komposisjonell, jamfør (12), gjort av artikkelforfatteren.

(12) Komposisjonelle, nylagde (produktive) samdanninger

Eier	Samdanning
Kanner	<i>spisshanket, rundhanket, ovalhanket</i>
Klær	<i>femlommet, sjulommet, firkantlommet</i>
Kjøleskap	<i>tohylllet, smalhyllet</i>

Den semantiske betydningen til ordene i (12) ligger helt i dagen. Det dreier seg om ulike typer hanker, lommer eller hyller.

4 Samdanning og perfektum partisipp har mye til felles morfofonologisk

Ser man nærmere på formen til samdanningssuffikset, ser man at det varierer mellom *-d*, *-dd* (i skrift), *-t*, *-et* og *-a*. Med unntak av variasjonen mellom *-et* og *-a* (som er stilistisk eller dialektal) er variasjonen morfofonologisk, slik den også er for perfektum partisipp, og med de samme formene. Perfektum partisipp-formene er beskrevet i NRG, se (13). Et annet sted gjøres forøvrig denne generaliseringen: “Disse suffiksene [altså samdanningssuffikset *-et/-a*, JBJ] er formelt identiske med endelsen i perfektum partisipp av svake verb [...]” Faarlund et al. (1997: 120).

(13) Fonologisk form på perfektum partisipp, NRG (Faarlund et al. 1997: §7.1.3.2–7.1.4.2.2.7) og samdanning [JBJ].

(a) 1. klasse (Faarlund et al. 1997: 482).

Stamme på konsonantgruppe, dobbeltkonsonant, enkeltvokal, diftong:
dumpa/dumpet, krafsa/krafset, bukka/bukket, roa/roet

[JBJ: *breikjefta/breikjeftet, smalegga/smalegget, toarma/toarmet, smalstroppa/smalstroppet, sidrumpa/sidrumpet*]

- (b) 2. klasse (Faarlund et al. 1997: 483).

Stamme på stemt konsonant, diftongene *-ei* og *-øy*:

levd, øvd, bygd, tygd, dugd, dreid, føyd

[JBJ: *røydøyd, smalmeid*]

Stamme på enkeltvokal:

dødd, skadd, rådd, bodd, skrudd, tidd, skjedd

[JBJ: *tørrskodd, ??smalskidd* (heller: *smalskia*)]

Ellers *-t*:

tapt, drept, kokt, stuft, lært, hørt, blåst, vist

[JBJ: *tobeint, brattlendt, frilynt, fåmælt, hardhendt, nærsynt*]

Det er nærliggende å anta at denne likheten ikke er tilfeldig, men at det faktisk er samme suffiks. Det skal vi undersøke nærmere i neste del.

5 Samme suffiks i perfektum partisipp og samdanning

5.1 Adjektiv-avledningssuffikset er begrenset til noen stammer

Vi så ovenfor at samdanningssuffikset er et avledningssuffiks som danner adjektiv av en sammensatt substantivstamme. Perfektum partisipp dannes av det samme suffikset heftet på en verbstamme. Siden avledningssuffikset kan settes på både verbstammer og sammensatte substantivstammer, må vi spørre om det kan brukes mer generelt, altså om det bare er veldig anvendelig og kan hekte seg på det meste. En kort gjennomgang av noen muligheter viser at dette ikke er tilfellet. (14a–d) viser at suffikset ikke kan brukes med enkle substantiv, sammensetninger av substantiv-substantiv, substantiv der det er et avhendelig eiendomsforhold, eller andre slags verb (se også del 3.1).

(14)

- a. Enkle substantiver

**huda* (en *huda* mann)

**øyd* (en *øyd* dame)

- **armet* (en *armet lysestake*)
- **egget* (en *egget knov*)
- **stilka* (et *stilka rose*)
- b. Substantiv-substantiv-sammensetninger⁶
 - **dukkevognet* (en *dukkevognet jente*)
 - **kattøyd* (en *kattøyd hest*)
 - **stålegget* (en *stålegget kniv*)
 - **blomsterstilka* (en *blomsterstilka rose*)
- c. Substantiv med avhendelig eiendomsforhold
 - **rødvognet*, **hvitstolet*, **storkoppet*
 - (se (6) for eksempler i nominalfraser)
- d. Alle slags verb
 - **en måttet handling*
 - **en hett dame*
 - **en eksistert person*

Samdanningssuffikset og perfektum partisipp-suffikset setter begge strenge krav til stammen de kan stå til. For perfektum partisipp ser det også ut til at verbet må tilfredsstille noen krav, kanskje noe i retning av at det ikke må være enverdig. Vi må altså lete etter en løsning som kan forholde seg til og kanskje gi svar på de ulike begrensningene som gjelder samdanning og perfektum partisipp.

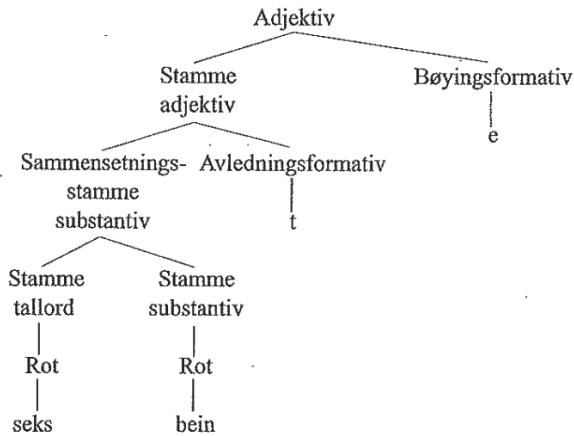
5.2 Tidligere analyser

Johannessen (2001) og Melloni & Bisetto (2010) foreslår analyser for samdanning som er svært like hverandre, se (15)–(16). Melloni & Bisetto (2010) baserer sin analyse på Ackema & Neeleman (2004), som først og fremst diskuterer syntetiske N-V-sammensetninger av typen *truck-driver*. Der argumenteres det for strukturen i (16) til tross for at det finnes et ord *driver* i

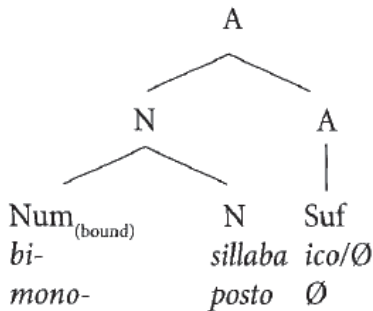
6. Redaktør Elisabet Engdahl påpeker at man finner enkelte eksempler på substantiv-substantiv-sammensetninger som likevel er akseptable samdanninger, f.eks. norsk *hjulbeint* og svensk *kattögd*. I begge tilfellene betegner substantivene “som en X”, slik at betydningen i realiteten blir ‘hjulaktig’ og ‘kattaktig’, altså at de kan analyseres som nullavledede adjektiver (konversjon). Slike samdanninger kan ikke dannes helt fritt, siden for eksempel **gepardbeint* ikke uten videre er forståelig som en som løper (så fort som) en gepard. Dersom det er én bestemt egenskap ved substantivet som stikker veldig fram, ser det derimot ut til at substantivet kan inngå ved nullavledning til adjektiv: *giraffhalset, paddehudet*.

språket, som kunne vært satt sammen med *truck* (Ackema & Neeleman 2004: § 3.3.2, 3.3.3, 5.5, 115–6).⁷ Analysene er ganske like, her illustreres to av dem.

(15) Johannessens analyse (2001: 79)

(16) Melloni & Bisettos analyse (2010: 216), tilsvarer Ackema & Neeleman (2004)

7. Booij (2010: 49–50) presenterer en konstruksjonsgrammatisk analyse av syntetiske sammensetninger av typen *brand-bluss-er* 'brannslukkingsapparat'. Dette skal være en sammensetning av substantiv og verb, som så er satt sammen med suffikset og danner et substantiv: $[[NV]_V er]_N$. Samdanningene i herværende artikkel måtte ifølge konstruksjonsgrammatikkforslaget være skjemaene $[ADJ N]_N + [N -er]_{ADJ}$, hvor de to skjemaene i neste omgang ville slås sammen til $[[ADJ N]_N -er]_{ADJ}$, hvor det altså innføres et ekstra ordklasseledd som så fjernes etterpå.

Alle tre anslår at samdanningen utgjøres av en sammensetning av to røtter, som i sin tur utgjør en stamme for avledningssuffikset. Ackema & Neeleman (2004: 158) presiserer at avledningssuffikset selekterer stammen. Ingen av analysene gir noen innsikt i de mange kravene til stammen som avledningssuffikset har. I Johannessens analyse stiller avledningssuffikset det kravet at det må stå til en sammensetning, men dette er kun en deskriptiv generalisering og gir ingen forklaringskraft til de mange kravene avledningssuffikset har.

5.3 Analyse

I dette avsnittet foreslås det en analyse som forklarer hvorfor samdanning og perfektum partisipp kan ha samme suffiks, la oss kalle det samperf-suffikset for enkelthets skyld. Har de noe til felles utover at begge er avledet til adjektiv? Legg først merke til at substantivet i etterleddet i samdanning er relasjonelt, som vi allerede har omtalt gjennom at substantivet inngår i et inalienabelt eieendomsforhold med en eier, (17a), i motsetning til ikke-relasjonelle substantiver, som i (17b). Fremstillingen benytter standardnotasjon, som i Heim & Kratzer (1998: 63), Partee & Borschev (2003) og Barker (2011).

(17)

- a. [[hud]]: [$\lambda x. [\lambda y. y$ er huden som tilhører $x]$] (relasjonelt)
 b. [[katt]]: [$\lambda x. x$ er en katt] (ikke-relasjonelt)

Vi har sett at (17a) typisk inngår i samdanning, som i *en annerledeshudet dame*. (17b), som er ikke-relasjonelt, kan ikke det, **en femkattet dame*.

Verb kan også være relasjonelle, noe som er standardantakelsen for transitive verb (Heim & Kratzer 1998: 26 ff). I (18a) er verbet relasjonelt, og kan inngå i perfektum partisipp med samperf-suffikset, mens (18b) ikke er relasjonelt og da ikke kan avledes til adjektiv med dette suffikset (det går greit med andre suffikser, som *-ende: snorkende*).

(18)

- a. [[beundre]]: [$\lambda x. [\lambda y. y$ beundrer $x]$] (relasjonelt)
 b. [[snorke]]: [$\lambda x. x$ snorker] (ikke-relasjonelt)

Det kan dannes en helt grei partisipp av det relasjonelle verbet, *en beundret dame*, fra (18a), men ikke av det ikke-relasjonelle verbet, **en snorket nese*, fra (18b).⁸

Samler vi alle karakteristikaene til vårt samperf-suffiks, blir det en ganske lang rekke:

(19)

- suffikset har samme morfonologiske egenskaper uansett om stammen er substantiv eller verb
- substantivet i stammen er etterleddet i en sammensetning
- forleddet i sammensetningen er et adjektiv eller tallord
- substantivet i sammensetningen er relasjonelt
- substantivet i stammen inngår i et inalienabelt eierskapsforhold
- verbet er relasjonelt

Disse egenskapene ser ikke ut til å ha mye som forener dem utover det morfofonologiske ved suffikset og det relasjonelle ved stammen. Dette kan være et godt utgangspunkt for å forstå hvorfor de to nokså ulike stammene kan tillate det samme samperf-suffikset.

De to sentrale egenskapene som ikke er knyttet til form, er:

- Både substantivet og verbet må være relasjonelle (må ta to argumenter).
- Substantivsammensetningen må ha et adjektiv eller tallord som forledd.

Istedenfor å se samperf-suffikset som et selektert suffiks for disse to typene stamme, foreslås det her å heller se det som en refleks av en prosess. Vi kan ta samdaningen *glatthudet* som eksempel, (20).

(20)

- a. [[glatt]]: [λy.y er glatt]
 b. [[hud]]: [λx.[λy.y er huden som tilhører x]]
 c. [[glatthud(-et)]]: [λx.∃y[y er huden som tilhører x & y er glatt]]

8. Det går an å lage partisipper av ikke-akkusative, intransitive verb, og særlig dersom de er modifisert av adverb: *hjemkommet*, *fullgått*, *bortreist*. Slike verb er ikke relasjonelle i utgangspunktet, og går heller ikke så godt som partisipper:

(i) * en *gått* mann

(ii) *en *kommet* dame

Siden de er så mye bedre med modifiseringen, kan man lure på om de da er blitt transitivisert og så detransitivisert igjen. Det samme gjelder f.eks. *nydusjet* og *utløpt*.

‘den egenskapen å være et individ x slik at det er en y som er huden til x og som er glatt’

(20b) viser at *hud* er en transitiv relasjon, mens (20a) viser at *glatt* er ikke-relasjonelt. Når disse to settes sammen til ett uttrykk, har det foregått en detransitivisering (det andre argumentet til *hud* er blitt eksistensielt bundet), og denne prosessen har et fonologisk uttrykk, nemlig samperf-suffikset /-t/ (og eventuelt /-a/).

Det vi for enkelthets skyld har kalt samperf-suffikset, er egentlig en refleks av en prosess, mens selve avledningen fra substantiv til adjektiv har skjedd via konversjon (nullavledning, altså avledning uten et fonologisk uttrykk).⁹

Avledning fra verbstamme har en parallell analyse, (21).

(21)

a. [[beundre]]: [$\lambda x. [\lambda y. y$ beundrer $x]$]

b. [[beundre(-t)]]: [$\lambda x. \exists y [y$ beundrer $x]$]

‘den egenskapen å være et individ x slik at det er en y som beundrer x ’

Det som forener (20) og (21) er at skrittet fra (20b) til (20c) og fra (21a) til (21b) involverer detransitivisering, altså at en argumentposisjon er fjernet ved at den er blitt eksistensielt bundet. Selv om *-et/-a* er med i objektsspråksuttrykket, foreslås det at det egentlig er en refleks av en detransitiviseringsoperasjon.

Analysen er i samsvar med Maienborns analyse av tyske tilstandspassiver (2007), som i *geöffnet* ‘opened’. Mens suffikset *-et* ikke betraktes som et avledningssuffiks (men en del av circumfikset *ge-**-et*), sees isteden avledningen til adjektiv som et nullmorfem (Maienborn 2007: 91, 98, 101). I begge tilfeller er altså suffikset noe annet enn et suffiks som selv er ansvarlig for ordklasseendringen.

Legg merke til at det som beskrives i (20), er den typiske samdanningen med *-et/-a*-suffikset. I tillegg er det eksempler innenfor denne gruppen som ikke like lett beskrives gjennom analysen i (20), som *bredbeint* og *firebeint*. I det førstnevnte er det ikke et *bein* som er bredt, men *avstanden* mellom de to beina i beinparet. Andre ord av denne typen er *smalskuldret* og *bredhoftet*, (22a). I det andre er det ikke et *bein* som er fire, men det er fire bein, (22b).

9. Det gjenstår å utarbeide en formell semantisk implementering av akkurat hvordan detransitiviseringen og den eksistensielle bindingen skjer. Dersom det skjer via en type-skiftingsoperasjon, så kan *-t* være det fonologiske uttrykket av den.

(22)

a. [[bredbein(-t)]]:

[$\lambda x. \exists y [y \text{ er et par bein som tilhører } x \ \& \ \text{distansen mellom de to medlemmene av } y \text{ er bred.}]$]¹⁰

b. [[firebein(-t)]]:

[$\lambda x. \exists y [y \text{ er et eller flere bein som tilhører } x \ \& \ |y| = 4]$]¹¹

Det blir ikke gitt noen inngående analyse av disse to typene i denne artikkelen fordi det vil føre for langt.

I (23) vises det skjematisk hvordan den fonologiske realiseringen av de-transiveringen foregår, enten stammen er et verb eller et substantiv. Det er nettopp det at begge typer, enten de er detransitiverte substantiv eller detransitiverte verb, har de samme reglene for form på suffikset, som underbygger at det er samme prosess (detransivering) i begge.

(23)

a. [ADJEKTIV] $\Leftrightarrow -a / w_;$ hvor $w[[+detrans]]$ og $w[-CC]$
*dumpa, breikjefla*b. [ADJEKTIV] $\Leftrightarrow -d / w_;$ hvor $w[[+detrans]]$ og $w[-\text{øy}]$
*føyd, rødøyd*c. [ADJEKTIV] $\Leftrightarrow -dd / w_;$ hvor $w[[+detrans]]$ og $w[-V]$
*sydd, tørrskodd*d. Ellers: [ADJEKTIV] $\Leftrightarrow -t / w_;$ hvor $w[[+detrans]]$
*spist, tobeint*e. Ellers: [ADJEKTIV] $\Leftrightarrow -en / w_;$ hvor $w[[+detrans]]$, [*vinne, brekke, stikke...*] *vunnen, brukken, stukken*¹²

Til tross for de åpenbare likhetene i (23), er det ikke totalt samsvar mellom suffikset i samdaning og i perfektum partisipp, for *-en* forekommer ikke med samdaning. Dette er uttrykt i (23e): Det er bare noen bestemte verb i perfektum partisipp som kan få dette suffikset. Det kan skyldes forskjeller i produktivitet: Ifølge Faarlund et al. (1997: 480, 493) er den svake *-a/-et*-verbklassen

10. Semantikken til *bredbeint*: Det finnes et par bein som tilhører *x*, og avstanden mellom beina er bred.

11. Semantikken til *firebeint*: Det finnes et eller flere bein som tilhører *x*, og antallet bein er i dette tilfellet 4.

12. Se også avsnitt 6.

produktiv. En produktiv klasse blir ofte foretrukket ved nylaginger. På denne måten kan det oppstå forskjeller mellom velkjente partisippformer på den ene siden og produktivt dannede samdanninger på den andre. Et eksempel på dette er enstavelsesverb på vokal, som får *-dd* i perfektum partisipp, mens samdanninger med samme fonologiske stamme i etterleddet ikke nødvendigvis gjør det, men følger den produktive klassen, se (24).¹³

(24)

a. sydd / *sya	(perfektum partisipp)
b. *fem-tådd / femtåa	(samdanning)

5.4 Ikke-relasjonelle adjektivavledninger

Dersom analysen i avsnitt 5.3 er riktig, skal det ikke være mulig å finne *-et/-a*-suffikset på ikke-relasjonelle stammer, enten de er substantiv eller verb. Likevel må det jo være mulighet også for ikke-relasjonelle ord til å bli avledet til adjektiv. Ved å undersøke ikke-relasjonelle ord med adjektivavledninger, kan vi få testet hva slags suffiks vi finner, og dermed om analysen er rett.

(25) viser noen ikke-relasjonelle eksempler, med adjektivavledninger. De har tydelig et helt annet suffiks, med en helt annen form, nemlig *-ete*. Legg merke til at adjektivene som avledes, har de samme ordklassene som samperf-suffikset som basis, nemlig substantiv- og verbstammer (henholdsvis (25a–c) og (25d–f)). Den store forskjellen er altså at disse ordene ikke er relasjonelle.

13. Det kan forøvrig nevnes at også veletablerte ord kan endre bøyning i retning av den produktive klassen. Et eksempel er bokmål *født* (av *føde*) og nynorsk *fødd*. Det er lett å finne eksempler på Internett der *-a/-et* er brukt isteden.

(i)

- I går når jeg var på hytta til Lisa, så ringte mamma å sa at marsvinet mitt (Princess) *har fødet*. (melissam.blogg.no)
- Ny undersøkelse viser at mange med spiseforstyrrelser blir friske etter de *har fødet* barn.” (www.aftenbladet.no)
- Hei dere jenter som akkurat *har føda* (www.klikk.no)
- Du har nok en fin slank kropp etter du *har føda* da:) (fiolett.blogspot.com/ 2008/)

En av fagfellene observerer at siden alle eksemplene her er aktive setninger, kan det ha oppstått et leksikalisert skille mellom supinum (i eksemplene) og partisippet *født*. Dette er en mulighet, for det er ingen sikre treff å finne ved å google.

(25)

a. [[hår]] = [λx.x er et hår]:	<i>hårete</i> (et hårete dyr)
b. [[fett]] = [λx.x er et fett]:	<i>fettete</i> (et fettete menykart)
c. [[jente]] = [λx.x er en jente]:	<i>jentete</i> (en litt mer jentete blogg)
d. [[kløne]] = [λx.x kløner]:	<i>klønete</i> (en usedvanlig klønete måte)
e. [[sprelle]] = [λx.x spreller]:	<i>sprellete</i> (et veldig sprellete lam)
f. [[vimse]] = [λx.x vimser]:	<i>vimsete</i> (en vimsete person)
- (NoWaC-korpuset)

Faarlund et al. (1997: 115) skriver om *-ete*-suffikset at det har betydninger som ‘full av’ eller ‘som ligner’. At dette *-ete*-suffikset virkelig er et annet enn samperf-suffikset, vises i det at dialekter som bare har *-a* som samperf-suffiks, likevel har *-ete* (eventuelt *-et* eller *-ut*, som begge er geografiske varianter av dette suffikset), se Faarlund et al. (1997: 120, § 2.3.3.2.4). Faarlund et al. (1997: 115) påpeker også at det i *barhodet* o.l. (altså samdaning) er et annet suffiks.

Forskjellen mellom adjektivavledningssuffikset *-ete* og adjektivavlednings-suffikset *-et/-a* ligger dermed i hva slags semantiske egenskaper det er i stammen de knytter seg til (om den har relasjonelle egenskaper eller ikke), og ikke for eksempel hvilken ordklasse de har. På denne måten har de to suffikstypene komplementære stammer, hvor \pm relasjonalt er den faktoren som er avgjørende for hvilken avledningsprosess som inntreffer.

6 Konklusjon

I denne artikkelen er det tatt opp mange sider ved samdaning. Det er vist at samdaning er produktivt og semantisk komposisjonelt, i motsetning til hva som har vært hevdet i litteraturen. Denne konklusjonen ble trukket ut fra et stort empirisk materiale fra korpus og ordbøker. Artikkelen har også påpekt at tidligere analyser av samdaning har liten forklaringskraft.

Sentralt her er alle de spesielle kravene samdaningssuffikset *-et/-a* har til stammen: at den må være et sammensatt ord der etterleddet er et substantiv og forleddet et adjektiv eller tallord, og at etterleddet må inngå i et uavhengelig eiendomsforhold med en unevnt possessor. Det er dessuten påfallende at perfektum partisipp har nøyaktig det samme suffikset, med så å si samme morfologiske realisering.

I denne artikkelen analyseres både samdanning og perfektum partisipp som en detransitiviseringsprosess av relasjonelle substantiver og verb, med suffikset som en fonologisk realisert refleks av prosessen. Slik får man fram likhetene mellom de to tilsynelatende ulike konstruksjonene, og de mange egenskapene ved samdanning framstår ikke lenger som tilfeldige krav, men inngår systematisk i analysen. En støtte for analysen er det at det finnes et annet, komplementært adjektiv-avledningssuffiks som også hektes på enten verb- eller substantiv-stammer. I motsetning til samdannings-suffikset er stammene til dette andre suffikset ikke-relasjonelle. At relasjonalt er en avgjørende faktor ved avledning er, så vidt jeg vet, en helt ny oppdagelse.

Referanser

- Ackema, Peter & Ad Neeleman. 2004. *Beyond Morphology. Interface Conditions on Word Formation*. Oxford Studies in Theoretical Linguistics. Oxford: Oxford University Press.
- Barker, Chris. 2011. Possessives and relational nouns. I Maienborn, Claudia, Klaus von Heusinger & Paul Portner (red.): *Semantics: An International Handbook of Natural Language Meaning*. Berlin/Boston: De Gruyter Mouton.
- Bauer, Laurie. 2001. *Morphological Productivity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Booij, Gert. 2005. Compounding and derivation: evidence for Construction Morphology. I Wolfgang U. Dressler, Franz Rainer, Dieter Kastovsky and Oskar Pfeiffer (red.): *Morphology and its Demarcations*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 109–132.
- Faarlund, Jan Terje, Svein Lie, & Kjell Ivar Vannebo. 1997. *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Grov, Astrid Marie. 2009. *For venstrehendte er det dei høgrehendte som er feilhendte: Ein studie av uavhendelege samansetjingar i norsk*. Masteroppgave, Universitetet i Oslo. Begrenset tilgang.
- Guevara, Emiliano. 2010. NoWaC: a large web-based corpus for Norwegian. *Proceedings of the NAACL HLT 2010 Sixth Web as Corpus Workshop*. Association for Computational Linguistics. http://clair.eecs.umich.edu/aan/paper.php?paper_id=W10-1501#pdf
- Hansen, Erik & Lars Heltoft. 2011. *Grammatik over det Danske Sprog*. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, København: Syddansk Universitetsforlag.

- Heim, Irene & Angelika Kratzer. 1998. *Semantics in Generative Grammar*. Oxford: Blackwell.
- Johannessen, Janne Bondi. 2001. Sammensatte ord. *Norsk Lingvistisk Tidsskrift* 19, 59–92.
- Lie, Svein. 1994. Partisipper = adjektiver. I Jens Allwood et al. (red.): *Proceedings from The XIVth Scandinavian Conference of Linguistics and The VIIIth Conference of Nordic and General Linguistics*, vol 2., Göteborg: Göteborgs universitet, 247–258.
- Maienborn, Claudia. 2007. Das Zustandspassiv: Grammatische Einordnung - Bildungsbeschränkungen - Interpretationsspielraum. *Zeitschrift für Germanistische Linguistik* 35, 83–115.
- Melloni, Chiara & Antonietta Bisetto. 2010. Parasynthetic compounds. I Scalise, Sergio & Irene Vogel (red.): *Cross-Disciplinary Issues in Compounding*. Amsterdam: John Benjamins, 199–218.
- Partee, Barbara H. & Vladimir Borschev. 2003. Genitives, relational nouns, and argument-modifier ambiguity. I Ewald Lang, Claudia Maienborn & Cathrine Fabricius-Hansen (red.): *Modifying Adjuncts*. (Series: Interface Explorations). Berlin: Mouton de Gruyter, 67–112.
- Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson. 1999. *Svenska Akademiens grammatik (= SAG)*. Stockholm: Norstedts.

Lenker

Bokmålsordboka

<http://www.edd.uio.no/perl/search/search.cgi?appid=72&tabid=3174>

Nynorskordboka

<http://www.edd.uio.no/perl/search/search.cgi?appid=73&tabid=2562>

Norwegian Web as a Corpus

http://hf-tekstlab.uio.no/glossa2/?corpus=nowac_1_1

Sammensetningsanalyse, bokmål:

<http://inger.uib.no/perl/search/search.cgi?appid=72&tabid=3506>

Sammensetningsanalyse, nynorsk:

<http://inger.uib.no/perl/search/search.cgi?appid=73&tabid=3507>

Summary

A special group of parasynthetic compounds (i.e. those that consist of a compounded adjective+noun with a suffix for adjectival derivation) have by and large the same morphophonological variation in the realization of their suffix

as past participles in Norwegian, viz. *-et/-a*. This is intriguing and calls for a more detailed study of the type.

Norwegian parasynthetic compounds have hardly been investigated before, but there are some general claims in the international literature. The paper therefore investigates such compounding with respect to marginality, productivity and compositional semantics. One finding, with an empirical basis in corpora and dictionaries, is that parasynthetic compounding in Norwegian is both productive and compositional.

A major finding in this paper is the fact that the suffix in parasynthetic compounds and in past participles is indeed the same suffix. Closer investigation of the nouns and verbs that occur with this suffix shows that they are relational, i.e. involve more than one argument. The parasynthetic compounds and the past participle can be analysed as detransitivized, and the suffix as a reflex of this process. The characteristics of parasynthetic compounds (especially the fact that they involve inalienable possession with an unmentioned possessor) are used to support an analysis of parasynthetic compounds and past participles as the result of similar grammatical processes. Support for this analysis comes from the fact that a different adjectival suffix exists that attaches to the same parts of speech, i.e. verbs and nouns, but which requires exactly the opposite characteristic, i.e. that of being non-relational.

Janne Bondi Johannessen
Tekstlaboratoriet og MultiLing
Institutt for lingvistiske og nordiske studier
Universitetet i Oslo
P.b. 1102 Blindern
0317 Oslo
jannebj@iln.uio.no